

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Будзар Павло Степанович ЩОДО ПРИБУТКУ ЯК ЧИННИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	279
Зарічанський Григорій Віталійович ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	282
Ляховецький Олександр Олександрович ЩОДО СМАРТ-КОНТРАКТІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	284
Неділько Сергій Миколайович ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОВАРИСТВ ВЗАЄМНОГО СТРАХУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ НОРВЕГІЇ	287
Попович Павло Олександрович ІНТЕГРАЦІЙНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ЗЕД, ЗА УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ	291

СЕКЦІЯ 16. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Харитонова Тетяна Євгенівна ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕРВІТУТНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ	294
Григор'єва Христина Антонівна СУБ'ЄКТИ ПРАВ НА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ	297
Заверюха Марина Михайлівна НОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ЛІСОВИХ ГОСПОДАРСТВАХ	300
Канівець Людмила Анатоліївна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЗЕМЕЛЬНО-КАДАСТРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	302
Караханян Карина Мартинівна ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	305
Платонова Євгенія Олегівна ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	307
Чумаченко Інна Євгенівна ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ПОРУШЕННЯМ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	310
Берзінь Сергій Людвигович ПРАВОВІ СПОСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ МЕЛІОРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ	313
Поліщук Єгор Сергійович НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ДОБРОСОВІСНОГО НАБУВАЧА ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	315
Щербаков Юрій Сергійович ЗЕМЕЛЬНІ СЕРВІТУТИ ДЛЯ ПОТРЕБ ЕНЕРГЕТИКИ: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ	318
Юров Максим Юрійович ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІТРОЕНЕРГЕТИКИ	320

СЕКЦІЯ 17. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Шамша Ігор Володимирович СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ НАРЦИСІЗМУ В МЕДІЙНИХ ПРАКТИКАХ	323
---	-----

Чумаченко Інна Євгенівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ПОРУШЕННЯМ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення екологічного законодавства є конституційним обов'язком кожного (ст. 66 Конституції України). Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень водного законодавства передбачено ст. 111 Водного кодексу України (далі – ВК). Так, відповідно до ч. 1 ст. 111 ВК визначено обов'язок підприємств, установ, організацій і громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень водного законодавства, в розмірах і порядку, встановлених законодавством України.

В юридичному розумінні збитки є цивільно-правовою категорією, визначення якої надано у ч. 2 ст. 22 Цивільного кодексу України. Проте, у водному законодавстві таке визначення відсутнє, тому застосовується цивільно-правове поняття збитків. Так, поняття збитків охоплює вартісне (грошове) вираження майнової шкоди, яка завдана суб'єкту права внаслідок протиправних дій іншої особи. У правовій доктрині збитки класифікуються на дві основні категорії – реальні збитки та упущену вигоду. Реальні збитки – це фактичні втрати, понесені особою внаслідок знищення або пошкодження майна, а також витрати, які вже здійснені або підлягають здійсненню для відновлення порушеного права. Упущена вигода – це доходи, які особа могла б отримати за нормального перебігу подій, якби її право не було порушено, але які вона не одержала через неправомірні дії іншого суб'єкта.

Відповідно до п. 1.2 роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища» «шкода, заподіяна внаслідок порушення цього законодавства, повинна відшкодовуватись у розмірах, які визначаються на підставі затверджених у встановленому порядку такс і методик обрахування розмірів шкоди, що діють на час здійснення порушення або, у разі неможливості встановлення часу здійснення порушення, – на час його виявлення. Відсутність таких такс або методик не може бути підставою для відмови у відшкодуванні шкоди. У такому випадку шкода компенсується за фактичними витратами на відновлення порушеного стану навколишнього природного середовища з урахуванням завданих збитків, у тому числі неoderжаних доходів, тобто загальними правилами природоохоронного законодавства і статтями 440, 453 Цивільного кодексу».

Отже, на відповідні водно-правові відносини поширюються загальні правила про відшкодування збитків, встановлені цивільним законодавством. Проте,

слід враховувати, що норми цивільного законодавства застосовуються лише у випадках неврегульованості таких відносин водним або екологічним законодавством.

Особливості відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення водного законодавства, встановлено, зокрема: постановою КМ України від 3 липня 1995 р. № 484 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»; наказом Міндовкілля від 16 січня 2021 р. № 16, яким затверджено «Порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України», наказом Міндовкілля від 21 липня 2022 р. № 252 «Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами».

Проте, основним актом, що визначає особливості відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення водного законодавства, є наказ Мінприроди від 20 липня 2009 р. № 389 «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів», яка розроблена з метою впровадження положень Директиви 2006/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо запобігання забрудненню водного середовища Співтовариства, спричиненого скиданням окремих небезпечних речовин.

Методика поширюється на правовідносини, що виникають у процесі визначення та відшкодування збитків, завданих внаслідок: а) забруднення водних об'єктів, зокрема у разі перевищення допустимих концентрацій забруднюючих речовин та фізико-хімічних показників у зворотних водах, скидання у водні об'єкти забруднюючих речовин у чистому вигляді, у складі продукції або сировини, а також засмічення водних об'єктів сторонніми предметами, матеріалами, відходами або іншими речовинами, за винятком випадків забруднення чи засмічення територіальних, внутрішніх морських вод та виключної (морської) економічної зони України з борту суден, кораблів та інших плавучих засобів; б) забруднення поверхневих або підземних вод, спричиненого впливом полігонів твердих побутових та промислових відходів (сміттєзвалищ); в) самовільного водокористування, що здійснюється без наявності дозволу на спеціальне водокористування або з перевищенням установлених у такому дозволі лімітів; г) забору, використання води та скидання забруднюючих речовин разом із зворотними водами з перевищенням встановлених дозволом лімітів забору та використання води, скидання забруднюючих речовин, а також перевищення нормативів гранично допустимого скидання.

Проте, Методика не застосовується у випадках, коли йдеться про оцінювання шкоди, завданої: здоров'ю фізичних осіб, майну громадян і юридичних осіб, а також водним біологічним ресурсам унаслідок погіршення екологічного стану

водних об'єктів; водним об'єктам, які постраждали внаслідок стихійних природних явищ (стихійного лиха); підтоплення або затоплення сільськогосподарських угідь, житлових будинків, об'єктів інфраструктури та комунікацій, що виникли внаслідок руйнування гідротехнічних споруд, розміщених на водних об'єктах.

Також дія Методики не поширюється на розрахунок збитків, завданих державі в результаті: порушення встановленого режиму господарської діяльності у межах водоохоронних зон та на землях водного фонду; недотримання правил експлуатації та режимів функціонування водогосподарських споруд і пристроїв, а також пошкодження зазначених об'єктів; самовільного виконання гідротехнічних робіт, зокрема будівництва ставків, дамб, каналів, буріння свердловин тощо; порушення природного стану русел річок, струмків та інших водотоків.

Слід звернути увагу, що в сучасних умовах, в яких перебуває наша держава та стан довкілля, законодавством передбачаються особливості визначення збитків, завданих водним ресурсам України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Так, урядовою постановою від 20 березня 2022 р. № 326, затверджено «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Відповідний порядок визначення збитків щодо водних ресурсів було встановлено наказом Міндовкілля від 21 липня 2022 р. № 252 «Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами».

Так, відповідно до вказаного нормативно-правового акту, збитки, завдані забрудненням та/або засміченням вод, самовільним користуванням водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, визначаються на підставі сукупності доказових матеріалів, отриманих з різноманітних джерел, а саме: актів огляду місця події; результатів інструментально-лабораторних досліджень; даних візуального моніторингу, аерофотозйомки, дистанційного зондування Землі; інформації державної системи моніторингу вод та первинного обліку водокористування; розрахунків, проведених із застосуванням відповідних методик; експертних висновків та результатів спеціалізованих еколого-гідрологічних вишукувань; суднових документів та дозвільної документації; технічної документації, у тому числі проектів, паспортів артезіанських свердловин, засобів для забору та використання води; технологічних регламентів, індивідуальних норм водоспоживання та водовідведення; звітних документів за встановленими формами, включаючи звіт про використання води, податкову декларацію з екологічного податку, декларацію з рентної плати за спеціальне використання води; матеріалів, зібраних правоохоронними органами в межах проведення слідчих (розшукових) дій; пояснень, довідок, інших офіційних документів та джерел інформації, зокрема від фізичних і юридичних осіб, а також оперативних повідомлень і повідомлень з відкритих та спеціалізованих джерел.

Однак, у випадках обчислення збитків, завданих, по-перше, державі – унаслідок самовільного використання підземних вод без наявності спеціального дозволу на користування надрами, по-друге, довкіллю – в межах територіального

моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в акваторіях Азовського і Чорного морів через збройну агресією РФ, зокрема при забрудненні / засміченні морських вод суднами, кораблями чи іншими плаваючими засобами, включно з військовими, зазначена Методика не застосовується.

Ключові слова: водне законодавство, водні ресурси, користування водними об'єктами, відшкодування збитків.

Keywords: water legislation, water resources, use of water bodies, compensation for damages.

Берзінь Сергій Людвигович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права*

ПРАВОВІ СПОСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ МЕЛІОРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

В умовах ведення інтенсивного сільського господарства меліорація є абсолютно необхідним заходом, за допомогою якого регулюється водний, тепловий, повітряний і поживний режим ґрунтів, зберігається і підвищується їх родючість та формується екологічно збалансована раціональна структура угідь. Передусім, звичайно, в проведенні меліоративних заходів зацікавлений власник земельної ділянки, однак, як впевнено доводить практика, це не гарантує раціональних масштабних дій по удосконаленню стану ґрунтів з боку їх законного власника. Крім того, здійснення нормотворцем на початку 2000-х юридичної сепарації меліоративних мереж та земельних ділянок як об'єктів права призвело до ще більшої демотивації землевласників у проведенні значних інвестиційних проєктів у сфері меліорації.

Спершу юридично відділивши права на землю від прав на меліоративні об'єкти, законодавець потім тривалий час намагався віднайти альтернативні способи створити економічну зацікавленість у власників та користувачів земельних ділянок. Такі правові способи були різноманітними, але представляли собою, здебільшого, земельно-правові підходи до вирішення окресленої проблеми. У рамках нашої доповіді ми спробуємо схематично розкрити ті з них, які, на наш погляд, були найбільш цікавими.

Концесійний механізм як особливий спосіб стимулювання меліорації земель був запроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення ефективності використання меліорованих земель» від 04.06.2009 року та ґрунтувався на тому, що об'єкти права державної чи комунальної власності, які використовувалися для будівництва, реконструкції чи експлуатації внутрішньогосподарських меліоративних систем та окремих об'єктів в їхній інфраструктурі, могли надаватися в концесію. Тобто для задоволення